

Sygn. akt IV CSK 804/15

POSTANOWIENIE

Dnia 6 października 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bogumiła Ustjanicz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Barbara Myszka

SSN Krzysztof Pietrzykowski

w sprawie z wniosku C. G.
przy uczestnictwie A. G.
o podział majątku wspólnego,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 6 października 2016 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w B.
z dnia 3 września 2015 r., sygn. akt II Ca .../15,

- 1) oddala skargę kasacyjną;**
- 2) zasądza od wnioskodawcy na rzecz uczestniczki kwotę 1800 zł (jeden tysiąc osiemset) tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 5 maja 2015 r. Sąd Rejonowy w B. ustalił, że w skład majątku wspólnego uczestników wchodzi: nieruchomość obejmująca działkę nr 263/6, zabudowana budynkiem usługowym o wartości 204 965 zł, nakład na nieruchomość stanowiącą działkę nr 1775/2, zabudowaną budynkiem mieszkalnym, w wysokości 58 955,66 zł i kwota 5 176,86 zł będąca częścią ceny sprzedaży samochodu osobowego marki Honda. Dokonał podziału tego majątku przez przyznanie wnioskodawcy nieruchomości wraz z budynkiem użytkowym oraz kwoty uzyskanej ze sprzedaży samochodu. Uczestniczce przypadł nakład na nieruchomość obejmującą budynek mieszkalny oraz kwota 75 593,10 zł jako wyrównanie udziałów, płatna w terminie czterech miesięcy od uprawomocnienia się postanowienia z ustawowymi odsetkami w razie opóźnienia w terminu płatności.

Po rozpoznaniu apelacji uczestniczki Sąd Okręgowy zaskarżonym postanowieniem zmienił postanowienie Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że ustalił, iż uczestniczka dokonała nakładu na majątek wspólny o wartości 154 440 zł, oddalił wnioski w pozostałym zakresie, zasądził od uczestniczki na rzecz wnioskodawcy kwotę 52 151,90 zł, płatną w terminie czterech miesięcy od daty uprawomocnienia się postanowienia z ustawowymi odsetkami w wysokości 8% w przypadku uchybienia terminu płatności, a w pozostałej części apelację oddalił.

Podstawę orzeczenia stanowiły następujące ustalenia:

Uczestnicy w okresie od 27 stycznia 1994 r. do 18 lipca 2013 r. pozostawali w związku małżeńskim. W skład ich majątku wspólnego wchodziła własność nieruchomości, którą zabudowali budynkiem użytkowym. Jej wartość według aktualnych cen została określona przez biegłego na kwotę 204 965 zł, w tym wartość gruntu 154 440 zł, a wartość pustaków przeznaczonych na budowę 9 629 zł. Uczestniczka otrzymała w drodze darowizny od rodziców niezabudowaną nieruchomość, na której przed zawarciem małżeństwa został wzniesiony budynek mieszkalny w stanie surowym. Wydatki związane z jego wykończeniem,

poczynione po zawarciu związku, stanowiły nakład z majątku wspólnego na majątek uczestniczki w wysokości 58 955,66 zł. Wnioskodawca nie wykazał, że wzniesienie stanu surowego budynku było sfinansowane ze wspólnych środków uczestników z okresu konkubinatu, jak też z jego środków z tamtego czasu. Wartość sprzedanego samochodu osobowego ostatecznie nie była kwestionowana przez uczestników. Sąd Okręgowy ustalił, odmiennie niż Sąd pierwszej instancji, że rodzice uczestniczki w dniu 3 stycznia 1996 r. dokonali na jej rzecz darowizny kwoty 9 223 zł, która w dniu 13 stycznia 1996 r. została wydatkowana na zakup działki przeznaczonej na wzniesienie budynku użytkowego oraz materiały budowlane. Nie podzielił stanowiska wnioskodawcy, że umowa darowizny była pozorna, ponieważ w istocie chodziło o zabezpieczenie pieniędzy zarobionych „na czarno” w Belgii przed wysokim podatkiem. Posiadanie kwoty 7 000 USD nie stanowiło przeszkody w przyjęciu darowizny od rodziców. Przeznaczenie na zakup nieruchomości wspólnych pieniędzy powinno znaleźć odzwierciedlenie w treści umowy sprzedaży. Nie było podstaw do przyjęcia, że relacje pomiędzy małżonkami w 1996 r. uzasadniały przekazywanie pieniędzy z majątku wspólnego do majątku odrębnego któregośkolwiek z nich.

Wyrokiem z dnia 15 czerwca 2001 r. w sprawie I C .../00 Sąd Okręgowy w B. nakazał zamieścić w dziale II księgi wieczystej nr [...] wpis, że nieruchomość obejmująca działkę nr 263/6 stanowi majątek wspólny C. G. i A. G. w miejsce wpisu A. G.

Sąd Okręgowy dokonał odmiennej oceny materiału dowodowego, która doprowadziła do ustalenia, że działka nr 263/6 została kupiona ze środków podarowanych uczestniczce przez jej rodziców. Stanowiła ona majątek wspólny, zaś suma nabycia była nakładem z jej majątku osobistego na majątek wspólny. Jedynie część materiałów budowlanych mogła być kupiona z pozostałej kwoty. Uczestniczka nie wykazała jednak jakie to były materiały, a zatem nie doszło do ich rozliczenia. Takie określenie rozliczenia nakładów z majątku wspólnego na majątek uczestniczki oraz z jej majątku na majątek wspólny odpowiada zasadom wskazanym w art. 45 § 1 i 2 k.r.o. Przyznanie uczestniczce także nieruchomości wraz z budynkiem użytkowym było podyktowane niewykazywaniem właściwego zainteresowania przez wnioskodawcę nieruchomością i prowadzoną na niej

działalnością, również z uwagi na odległość jego miejsca zamieszkania oraz pobytu od B. i brak jakiegokolwiek jego związku z tą miejscowością. Własność nieruchomości pozwoli uczestnicze na zabezpieczenie kredytu, który może zaciągnąć na spłatę zasądzoną na rzecz wnioskodawcy.

Wnioskodawca zaskarżył postanowienie Sądu drugiej instancji w całości. Powołał w skardze kasacyjnej obie podstawy przewidziane w art. 398³ § 1 k.p.c. Naruszenie prawa materialnego połączył z błędną wykładnią art. 45 k.r.o. przez przyjęcie, że uczestniczka poczyniła nakład z jej majątku odrębnego na majątek wspólny. Obrza przepisów postępowania, która miała istotny wpływ na treść postanowienia, dotyczyła art. 365 § 1 oraz art. 366 k.p.c. i polegała na pominięciu faktu związania prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w B. z dnia 24 maja 2001 r., wydanego w sprawie IC .../00. Skarżący domagał się uchylecia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zasadniczym skutkiem prawomocności orzeczenia sądu, zgodnie z art. 365 § 1 k.p.c., jest związanie nim stron, sądu, które je wydał, innych sądów, organów państwowych i organów administracji publicznej, a w wypadkach przewidzianych w ustawie także inne osoby muszą brać pod uwagę fakt istnienia i treść tego orzeczenia. W piśmiennictwie i judykaturze ukształtował się pogląd, że moc wiążąca prawomocnego orzeczenia ograniczona jest jednak, co do zasady, tylko do rozstrzygnięcia zawartego w sentencji orzeczenia i nie obejmuje jego motywów (por. orzeczenia SN: z 6 lipca 1934 r., C III 313/33, Zb. Urz. 1935, poz. 67; z 16 lutego 1937 r., C II 2507/36, OSP 1937, poz. 727; z 17 września 1957 r., I CO 20/57, OSPiKA 1958, poz. 261; z 17 grudnia 1976 r., III PR 187/76, OSPiKA 1978, poz. 45; wyroki z dnia 8 czerwca 2005 r., V CK 702/04; z dnia 15 listopada 2007 r., II CSK 347/07; z dnia 13 marca 2008 r., III CSK 284/07; z dnia 22 października 2015 r., IV CSK 14/15, niepublikowane). Przedmiotem prawomocności materialnej jest ostateczny rezultat rozstrzygnięcia, a nie przesłanki, które do niego doprowadziły. Sąd nie jest zatem związany zarówno ustaleniami faktycznymi poczynionymi w innej sprawie, jak i poglądami prawnymi wyrażonymi w uzasadnieniu zapadłego w niej wyroku. Konsekwencją tego założenia jest to,

że żaden z podmiotów nią objętych nie może negować faktu istnienia prawomocnego orzeczenia i jego określonej treści, niezależnie od tego, czy był stroną postępowania. Prawomocność materialna w znaczeniu pozytywnym oznacza nakaz przyjmowania, że stan prawny przedstawia się tak, jak to wynika z rozstrzygnięcia zawartego w orzeczeniu uwzględniającym stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2006 r., IV CK 663/04; z dnia 12 maja 2006 r., V CSK 59/06; z dnia 8 czerwca 2006 r., V CK 702/04; z dnia 15 lutego 2007 r., II CSK 452/06, z dnia 18 czerwca 2009 r., II CSK 12/09, niepublikowane). Jej treść aktualizuje się w innych postępowaniach niż to, w którym wydano orzeczenie, uniemożliwiając odmienne rozstrzygnięcie tej samej kwestii prejudycjalnej, ocenionej już w określony sposób w postępowaniu prawomocnie zakończonym z udziałem tych samych stron. Prejudycjalność charakteryzuje się określonym stosunkiem zależności, w ramach którego rozstrzygnięcie jednego zagadnienia ma przesądzające znaczenie dla rozstrzygnięcia zagadnienia wstępnego w innej sprawie. Zawarte w uzasadnieniu przyczyny rozstrzygnięcia mogą mieć znaczenie dla ustalenia zakresu mocy wiążącej prawomocnego orzeczenia, czyli granic prawomocności materialnej orzeczenia, jeżeli samo rozstrzygnięcie nie pozwala na jej oznaczenie (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 17 września 1957 r., I CO 20/57, OSNPG 1959, nr 1, poz. 51 oraz wyroki z dnia 27 czerwca 2014 r., V CSK 433/13; z dnia 15 stycznia 2015 r., IV CSK 18/14; z dnia 8 września 2015 r., IV CSK 726/14, niepublikowane).

Przepis art. 366 k.p.c. określa negatywne ujęcie prawomocności materialnej, które polega na niedopuszczalności ponownego prowadzenia postępowania sądowego w odniesieniu do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot prawomocnego rozstrzygnięcia we wcześniejszej sprawie pomiędzy tymi samymi stronami. W orzecznictwie Sądu Najwyższego zgodnie przyjmuje się, że powagę rzeczy osądzonej ma tylko rozstrzygnięcie o żądaniu, nie rozciąga się ona natomiast na przesłanki rozstrzygnięcia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 6 sierpnia 1971 r., II CR 287/71, OSNCP 1972, Nr 2, poz. 34; postanowienia z dnia 1 czerwca 2011 r., II CSK 427/10; z dnia 11 lutego 2011 r., I CSK 277/10; z dnia 4 października 2012 r., I CSK 100/12; z dnia 25 marca 2015 r., II CSK

226/14, niepublikowane). Tożsamość roszczeń zachodzi wówczas, kiedy sąd ma w obu sprawach orzec o tym samym, dysponując tymi samymi faktami, które mają spowodować ocenę tego samego żądania i kiedy rozstrzygnięcie jednej ze spraw oznacza rozstrzygnięcie także drugiej. Motywy rozstrzygnięcia zasadniczo nie korzystają z powagi rzeczy osądzonej, chyba że na podstawie samej sentencji nie można dokładnie określić przedmiotu rozstrzygnięcia.

Prekluzja dowodów i okoliczności faktycznych będąca wynikiem działania art. 366 k.p.c. dotyczy tylko tych okoliczności, które były podstawą zastosowania normy prawa materialnego, decydującej o rozstrzygnięciu. Nie podlegają jej natomiast pozostałe dowody i twierdzenia, które nie miały znaczenia dla rozstrzygnięcia (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 25 marca 2015 r., II CSK 226/14; z dnia 11 grudnia 2015 r., III CSK 19/15, niepubl.).

Z treści prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w B. z dnia 24 maja 2001 r. w sprawie I C .../00 wynika, że nieruchomości obejmująca działkę nr 263/6, kupiona przez uczestniczkę w dniu 3 stycznia 1996 r., weszła do dorobku małżonków. Do oceny skutków tej czynności mają zastosowanie przepisy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego obowiązujące do dnia wejścia w życie ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 162, poz. 1691), które nastąpiło z dniem 20 stycznia 2005 r. Zgodnie z art. 5 ust. 5 pkt 1 tej ustawy, przepisy dotychczasowe stosuje się do oceny skutków czynności zobowiązujących lub rozporządzających małżonków i ich odpowiedzialności za zobowiązania sprzed wejścia w życie ustawy.

Z uwagi na to, że uczestnicy pozostawali w ustroju ustawowej wspólności majątkowej, to przepisy art. 32 - 34 k.r.o. rozstrzygają o tym, co stanowi ich dorobek i przesądzają o przynależności do tego majątku nabytego przedmiotu. Utrwalone zostało w orzecznictwie stanowisko, że art. 32 § 1 k.r.o. stwarza domniemanie przynależności do majątku dorobkowego przedmiotów majątkowych nabytych w czasie trwania wspólności ustawowej przez oboje małżonków lub przez jednego z nich, bez względu na to, z jakich źródeł pochodziły środki przeznaczone na zapłatę ceny. Przynależność tych przedmiotów do majątku odrębnego obowiązany jest udowodnić zainteresowany tym małżonek (por. wyrok SN z dnia

11 września 1998 r., I CKN 830/97; postanowienie SN z dnia 6 lutego 2003 r., IV CKN 1721/00; wyrok SN z dnia 29 czerwca 2004 r., II CK 397/03, niepublikowane; wyrok SN z dnia 16 kwietnia 2003 r., II CKN 1409/00, OSNC 2004 r., nr 7-8, poz. 113; wyrok SN z dnia 30 czerwca 2004 r., IV CK 513/03, z dnia 18 stycznia 2008 r., V CSK 355/07, niepublikowane.). Dla zaistnienia tego skutku nie ma znaczenia, że stroną umowy sprzedaży był tylko jeden małżonek i złożył oświadczenie, że nabywany przedmiot majątkowy nie należy do dorobku, czy też, że kupna dokonuje z majątku odrębnego, jeżeli nie doszło do wyłączenia wspólności przez zawarcie umowy przewidzianej w art. 47 § 1 k.r.o.

Podstawą faktyczną wyroku Sądu Okręgowego w B. z dnia 24 maja 2001 r. było ustalenie, że nieruchomości została nabyta przez uczestniczkę w dniu 31 stycznia 1996 r., a zatem w czasie kiedy małżonkowie pozostawali w ustawowej wspólności majątkowej. Zgodnie z treścią art. 32 § 1 k.r.o., stanowiła ona składnik ich dorobku. Uczestniczka przyznała te fakty. Podstawą prawną orzeczenia był art. 10 ust. 1 u.k.w.h. i art. 32 § 1 k.r.o. W jego treści nie ma rozstrzygnięcia dotyczącego pochodzenia środków przeznaczonych na zapłatę ceny. Okoliczności te nie należały do wymaganych przesłanek roszczenia zgłoszonego przez skarżącego w prawomocnie zakończonym postępowaniu.

Moc wiążąca tego wyroku w sprawie o podział majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między uczestnikami, obejmująca tak pozytywny jej aspekt, przewidziany w art. 365 § 1 k.p.c., jak i negatywny, uregulowany w art. 366 k.p.c., dotyczy jego sentencji. Z treści wyroku nie wynika, żeby okoliczności dotyczące pochodzenia środków na zakup nieruchomości były objęte prekluzją, uniemożliwiającą uczestniczkę wykazywanie w sprawie działowej, że za nieruchomości zapłaciła pieniędzmi, które stanowiły jej majątek odrębny w całości lub części. Skarżący kwestionował żądanie uczestniczki rozliczenia jej nakładu z majątku odrębnego na majątek wspólny, podnosząc że umowa darowizny nie została skutecznie zawarta, a pieniądze na zakup nieruchomości pochodziły z majątku wspólnego. Nie wysunął jednak twierdzenia, także w postępowaniu apelacyjnym, że uczestniczka w prawomocnie zakończonej sprawie złożyła oświadczenie przyznające, że na uregulowanie ceny przeznaczyła wspólne środki. Nie zakwestionował dopuszczalności ustalania, że darowizna na jej rzecz została

uczyniona. Nie było podstaw do przyjęcia, że oświadczenie uczestniczki o uznaniu powództwa o uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym powinno dotyczyć także pochodzenia środków na zapłatę ceny za nieruchomości. Zarzut naruszenia art. 365 § 1 i art. 366 k.p.c. był nieuzasadniony.

W przepisie art. 45 k.r.o. została uregulowana kwestia rozliczeń między małżonkami z tytułu wydatków i nakładów poczynionych z majątku wspólnego na majątki osobiste każdego z nich oraz wydatków i nakładów poczynionych z majątków osobistych każdego z małżonków na majątek wspólny. Rozliczenie to obejmuje wydatki i nakłady poczynione w czasie trwania wspólności ustawowej oraz długów zaspokojonych w tym okresie. Zarzut błędnej wykładni tego przepisu został oparty na założeniu, że do przysporzenia na rzecz majątku wspólnego uczestników doszło na mocy orzeczenia sądu, niezależnie od uczestniczki, które nie może być utożsamiane z poczynieniem nakładu z jej majątku osobistego na majątek wspólny, o jakim mowa w art. 45 § 1 k.r.o., wobec niedokonania przez nią ani czynności faktycznej, ani prawnej. Wyrok Sądu Okręgowego uwzględniający powództwo przewidziane w art. 10 ust. 1 u.k.w.h., ma charakter deklaratoryjny. Oznaczano, że określony nim rzeczywisty stan prawny nieruchomości istnieje od daty działania czynności prawnej, która była podstawą usuniętego wpisu w księdze wieczystej. Konsekwencją tego orzeczenia było właściwe ustalenie skutków czynności prawnej dokonanej przez uczestniczkę przez stwierdzenie, że kupiona nieruchomości była przedmiotem wspólności majątkowej uczestników. Uczynione przez skarżącego założenie było oczywiście wadliwe, ponieważ do powiększenia majątku wspólnego doszło w wyniku czynności prawnej uczestniczki, a nie orzeczenia Sądu.

Ustalenia faktyczne będące podstawą zaskarżonego postanowienia wiążą Sąd Najwyższy, stosownie do art. 398¹³ § 2 k.p.c., także w odniesieniu do przyjęcia, że uczestniczka kupiła nieruchomości za środki uzyskane od rodziców umową darowizny. Środki te stanowiły nakład z jej majątku odrębnego (art. 33 pkt 2 k.r.o.) na majątek wspólny, podlegający rozliczeniu, na żądanie uczestniczki, według reguł przewidzianych w art. 45 § 1 k.r.o. Nie było podstaw do podzielenia zarzutu naruszenia prawa materialnego.

Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną. Orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego wynika z zasady przewidzianej art. 520 § 3 w związku z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.

jw

kc